

A Mutua Gandeira do Castelo e Casal Novo

Un exemplo do movemento societario galego.

Tradicionalmente a gandería bovina tivo grande importancia económica en Galicia. Do gando vacún aproveitábase a carne, o leite e a pel, sen esquecer o esterco que producía, usado como fertilizante, así como o emprego de bois e vacas como forza de tiro de carros e arados.

Ó longo do século XIX esta gandería foi acadando unha progresiva relevancia dentro do conxunto das actividades productivas do país que eran fundamentalmente agrícolas, relevancia que continuaría durante boa parte do século XX, onde un sector do campesiñado galego optou por unha relativa “especialización” gandeira por ser este un sector comparativamente rendible.

Os propietarios do gando, que na maioría dos casos tamén eran agricultores, tentaron controlar daquela, con maior ou menor éxito, os procesos de produción (mellora da raza, extensión de forraxes, prados...) a comercialización dos excedentes (matadoiros, evitar intermediarios...) e a seguridade das reses (enfermidade, accidente, morte...), creando para este último fin as mutuas gandeiras, que foron un elemento máis do movemento societario galego dos dous últimos séculos.

Estas sociedades, que actualizan velhas formas de cooperación e axuda comunitaria, xorden nas últimas décadas do século XIX e constituíron as cooperativas máis estendidas do variado e animoso movemento agrarista galego, sobrevivindo ata finais do século XX, a pesar da súa desaparición transitoria provocada pola guerra civil de 1936.

Neste contexto nace a *Mutua Ganadera de Castelo y Casal Novo*. Creada en 1923, foi a primeira mutua da parroquia de Lérez. Os seus estatutos, rematados de elaborar o 14 de abril do referido ano, foron presentados para a súa aprobación no Goberno Civil de Pontevedra o 4 de maio e ían asinados pola *comisión organizadora* formada por Francisco Casallerrey Magdalena, José Iglesias Fontenla, Juan Casallerrey e José González García.

O contido destes estatutos estruturábase en catro apartados cun total de trinta artigos, ademais dunha disposición final. O obxecto desta mutua gandeira é *auxiliarse mutuamente todos os seus socios en todo o que atinxe a perdas por reses bovinas, tales como enfermidades, morte, etc.*

Para ser socio da *Mutua Ganadera de Castelo y Casal Novo* cumpría ser *labrador propietario de gando e ter encravada a súa vivenda nos lugares de Castelo ou Casal Novo*. Os estatutos tamén establecen que non se admitirán como socios da mutua a *tratantes, carreiros nin revendedores*.

Cando un socio quería dar de alta un animal debía comunicalo *verbalmente ou por escrito ó presidente* quen procedía a avisar ó veterinario e ós fiscais. Estes para que taxasen a res e aquel para que certificase o estado sanitario da mesma, xa que non podía ser admitido gando con *gota, padecementos do corazón ou calquera outra enfermidade*.

Consta que en 1923 foi veterinario desta sociedade José Lois, que cobraba seis pesetas por visita. Outros veterinarios dos que se ten noticia son Francisco Tobío Álvarez, Manuel Lajos Guillán (1979), Bernardo Delgado Delgado (1979, 1980 e 1981), Juan Ocampo Otero e Apolinar Bugallo (ambos en 1982).

A diferenza doutras mutuas que admitían toda clase de gando (ovellas, cabras, porcos...), na *Mutua Ganadera de Castelo y Casal Novo* só eran susceptibles de ser asegurados bois, vacas, becerros e becerras. Tampouco se admitían reses de escaso valor (en 1923 non podían valer menos de sesenta e cinco pesetas) e, *se alguén prestaba unha res a unha persoa non socio, se se "avariaba", non se lle pagaba nada*.

Para facer fronte ós desfalcos (perda económica por morte, enfermidade ou eiva dunha res) a *Mutua Ganadera de Castelo y Casal Novo* non impoñía ós seus socios unha cota mensual fixa, como era frecuente noutras mutuas, senón que, *ó falecemento ou deterioro de calquera res asegurada, facíase un reparto entre todos os socios proporcional ó capital que por reses aseguradas tiña inscrito cada un no libro de rexistro da sociedade o mesmo día da perda*. Non obstante, cando unha vaca se malparía (abortaba) a cría morta valorábase segundo o tempo de xestación facéndose, neste caso, o reparto da perda unicamente en proporción ás vacas, non entrando os bois, becerros nin becerras.

A xunta directiva era nomeada anualmente pola asemblea xeral, a non ser que se observasen irregularidades, caso no que a propia asemblea podía destituír os seus membros e nomear outros. A composición da mesma formábase un presidente, un vicepresidente, un secretario, un vicesecretario, tres fiscais e tres vocais.

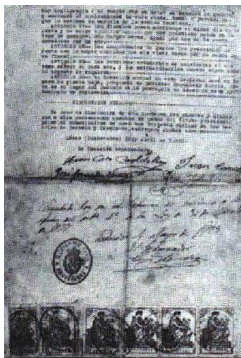
O **presidente** era a máxima autoridade da sociedade; ademais de presidir as reunións e asembleas, supervisaba as taxacións dos fiscais, facía os repartos do que tiña que pagar cada mutualista cando había un desfalco e rendía contas ó final do ano. Nalgunha ocasión especial, como por exemplo cando se elixía nova xunta directiva, podía presidir as asembleas un membro cualificado da sociedade. Así ocorreu con Juan Canosa na asemblea do 29 de xaneiro de 1926 e na do 29 de decembro de 1929 con José Blanco Argibay.

O **secretario** levantaba acta das reunións e asembleas e custodiaba a documentación e aparellos da mutua. O vicepresidente e o vicesecretario realizaban respectivamente as funcións do presidente e do secretario nas ausencias destes.

Os **fiscais** taxaban as reses cada tres meses co praxe do presidente quen anotaba as taxacións no libro correspondente. Se un socio non estaba de acordo coa taxación podía recorrer *á xunta directiva e se aínda continuaba en desacordo podía acudir á asemblea xeral, sendo o acordo desta inapelable*.

As funcións dos **vocais** non están explicitamente expostas nos estatutos, pero da lectura das actas dedúcese que puideran ter como misión fundamental colaborar co presidente na elaboración das contas e presupostos. Aínda que non figuran nos estatutos, había ademais outros cargos. Eran os **recadadores** e os **delegados de barrio**, un para O Castelo e outro para Casal Novo. Os primeiros encargábanse de cobrar o que había de pagar cada socio cando había un desfalco; por ser o seu labor pouco gratificante realizábase por rigurosa orde establecida polo presidente seguindo o listado de mutualistas. Os delegados de barrio tiñan como principal misión convocar un por un ós socios para que asistisen ás reunións e ás revisións.

A pesar do dito sobre a duración do mandato da xunta directiva, os cargos podían ser reelixidos. Así entre 1926 e 1938 esta mutualidade gandeira tivo unicamente tres presidentes: Manuel Tilve Castro (1926 e 1938), Francisco Casallerrey Magdalena (1927-28-29 e 1937) e Constantino Estévez Casallerrey (1930). Nos últimos tempos foron presidentes desta mutua gandeira Manuel González Carballo, José Simón Paz, Angel Moldes Casallerrey, sendo o último Perfecto Barreiro Casallerrey.

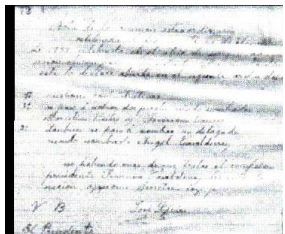
Terceira e última páxina dos estatutos da Mutua Ganadera de Castelo y Casal Novo, coa sinatura cos catro membros da “Comisión Organizadora” e a dilixencia de presentación no Goberno Civil para a súa autorización.

O domicilio social da *Mutua Ganadera de Castelo y Casal Novo* estableceuse, segundo os estatutos, *no baixo da casa propiedade de Mercedes Magdalena García, no lugar do Castelo*, hoxe inmoble arruinado e identificado co número 11. Por acordo da xunta directiva do 21 de xaneiro de 1927, gratifícase polo uso do local en asembleas e reunións con dez pesetas á propietaria. Non obstante entre 1928 e 1930, cando Constantino Estévez Casallerrey, marido de Mercedes, ocupou cargos directivos (secretario e presidente) na mutua, consta que este *renuncia a calquera indemnización polo alugamento do local en beneficio da sociedade, quedando satisfeito co simple recoñecemento dos compañeiros*.

En 1935, (reunión do 4 de outubro), diante da demanda de Mercedes Magdalena ou do seu marido no senso de que se lle deixe o local, *acórdase indemnizar por adiantado ó propietario do local onde se establecera o domicilio social que "figura no noso regulamento" o importe do alugamento do ano 1936 coa petición de que instale unha luz nel*.

Sen embargo, a reunión do 11 de novembro de 1937 celebrouse no adro de Lérez pola inseguridade política e xurídica da propia sociedade, causada pola guerra civil, e pola ausencia de Mercedes e Constante que tiveron que fuxir a América, vítimas da represión franquista. A reunión do 23 de xaneiro de 1938, última das que temos constancia escrita, volve celebrarse na casa de Mercedes Magdalena, probablemente cedida polo seu “apoderado”, José González García.

Acta da reunión do 21-11-1937, celebrada no adro de Lérez.

A asistencia ás reunións era obrigada para os socios. Así, en varias ocasións, posiblemente diante da ausencia reiterada dalgúns deles, tómanse acordos conducentes a propiciar a presenza nas reunións e asembleas. Daquela apróbase que os *socios que non asistan ás reunións están obrigados a acatar os acordos tomados e ademais, cando un socio falte a unha reunión sen causa xustificada, sexa sancionado con cinco céntimos que se destinarán a gastos administrativos da sociedade (acta de 4-10-1935)*.

Os seguintes cadros mostran a evolución da *Mutua Ganadera de Castelo y Casal Novo* desde 1972 a 1990. A súa simple observación pon de manifesto un gradual devalo da mesma que conduciría á súa extinción.

SOCIOS

Ano	Casal Novo	Castelo	Total
1973	25	26	51
1975	18	24	42
1980	18	23	41
1985	10	11	21

1990	6	9	15
------	---	---	----

Aínda que as diferenzas non son substanciais, Casal Novo sempre tivo menos asociados có Castelo, dato que se reflectirá tamén no número de reses aseguradas de cada lugar. Por outra banda obsérvase que a crise desta mutua fráguese na década dos oitenta, circunstancia que igualmente se deduce ó observar as seguintes táboas.

RESES ASEGURADAS

Ano	Número vacas	Crías	Total Reses	Reses asegurado por
1973	68	10	78	1'58
1975	64	12	76	1'80
1980	56	11	67	1'63
1985	33	19	52	2'40
1990	13	6	19	1'26

NÚMERO DE RESES POR LUGAR

Ano	Casal Novo		Castelo	
	Vacas	Crías	Vacas	Crías
1973	31	6	37	4
1975	28	2	36	10
1980	23	6	33	5
1985	15	8	18	11
1990	5	2	8	4

É de notar que no período comprendido nos anos referidos non estaba asegurado ningún boi. O número de reses por mutualista oscilaba de unha a catro reses, sendo moi frecuente a posesión de dúas vacas que puntualmente pasaban a tres reses cando nacía unha cría.

CAPITAL ASEGURADO

Ano	Capital Asegurado	Valor medio por res
1973	1 619 000	20 758
1975	2 247 000	29 565
1980	3 462 000	51 671
1985	2 983 000	57 365
1990	1 140 000	60 000

O valor medio por res, aínda sen ser un indicador significativo, non deixa de ter certo interese. A súa comparación co índice de prezos ó consumo (IPC) revela a primeira vista que, agás no período 1973-75, o incremento do valor medio por res é moi inferior ó IPC, o que probablemente actuou como unha causa máis do abandono da gandería nos dous lugares e polo tanto da extinción da súa mutua gandeira.

A gandería destes lugares, aínda que tivo certa importancia relativa nas economías familiares, en especial nas épocas de maior pobreza como foron os anos inmediatos á guerra civil, sempre foi de carácter complementario e no seu momento careceu da capacidade económica suficiente para se modernizar, polo que se converteu pouco a pouco nunha actividade residual ata chegar a niveis mínimos de rendemento, de aí que paulatina e definitivamente foi abandonada, ó tempo que a poboación, atraída pola cidade, incorporárase decididamente a outros sectores, en especial ó de servicos e á construción ou emigraba.

JOSÉ GONZÁLEZ GARCÍA
Fundador da "Mutua Ganadera de Casal Novo y Castelo". Membro da "Comisión Organizadora" en 1923.

A *Mutua Ganadera de Castelo y Casal Novo*, ó longo dos seus sesenta e sete anos de existencia realizou un labor extraordinario, actuando de amortecedor das perdas nun sector, que, coa relatividade antes apuntada, era economicamente significativo. A solidariedade e a claridade estiveron sempre presentes na xestión da mutua. A última revisión de valoración do gando realizouse no Montñoño, lugar habitual nos últimos anos, o 27 de xaneiro de 1990, comunicándolles ós socios a situación insostible en que se atopaba a mutua, rematando así a andaina dunha asociación, exemplo da solidariedade e da inquedaanza que presidiu o movemento societario galego que, como vemos, tamén estivo presente nestes lugares da parroquia de Lérez.

JAIME IGLESIAS GONZÁLEZ

- NOTA: O presente artigo está realizado en base á seguinte documentación:
- Regulamento da sociedade.
 - Carta de pago de 1929. Tributo por gastos de inspección.
 - Catorce actas do período comprendido entre 1926 e 1938.
 - Libro-rexistro do presidente onde se anotaban as valoracións das reses de cada socio, desde 1973 ata 1990.
 - Facturas e recibos varios datados en 1980, 1981 e 1982 e diversas anotacións soltas.